

SAE Nieuwsbrief

SAE nieuws is een uitgave van de Stichting Academisch Erfgoed en verschijnt 3 keer per jaar.

Maart 2013 | nummer

35

foto: Bart van Overbeeke

reisden af naar Haarlem, namen detailfoto's en maten alles op. Het resultaat mocht er zijn: een exacte replica. Een schrijnwerker zorgde er voor dat zelfs het houtsnijwerk als twee druppels water leek. Er was één opmerkelijk verschil met het origineel: hij werkte! Vanaf 1970 werd de machine in Eindhoven voor onderwijsdoeleinden gebruikt en konden bezoekers zich tijdens publieksdagen vergapen aan de indrukwekkende elektrische ontladingen. Toen de Verenigde Staten in 1976 het tweehonderdjarige bestaan vierden, reisde de replica naar Amerika als onderdeel van een expositie in het teken van de historische wetenschappelijke betrekkingen. In de jaren tachtig en negentig was de replica onder andere te bewonderen in museum Boerhaave en in het Teylers. In Haarlem vertelt men dat de opgewekte elektromagnetische velden eind 1997 niet alleen de elektronische kassa's en beveiligingscamera's op tilt lieten slaan, maar ook het brandalarm lieten afgaan. Sindsdien staat de machine – intact, maar ongebruikt – opgeslagen in Eindhoven.

Anno 2012 zitten de achttiende eeuwse afmetingen de machine in de weg. De faculteit elektrotechniek trekt in een nieuw gebouw, waar de doorberekende vierkante meters schaars en duur zijn. Er is belangstelling van binnen en van buiten de universiteit. De machine wacht intussen geduldig af tot hij de boel weer kan laten knetteren.

Joep Huiskamp,
bestuursstaf TU/e / lid DB SAE

'Een ongemeen groote elektriseermachine' @Tu/e

Op 28 december 1784 noteert Martinus van Marum, de drijvende kracht achter het Teylers Museum, verheugd dat zijn in opdracht vervaardigde Elektriseermachine klaar is voor de eerste experimenten. Er zijn vier mannen nodig om de twee grote glazen schijven in beweging te krijgen om zo statische elektriciteit op te wekken. Van Marums drijfveer: de vele raadselen rond elektrische ontladingen oplossen. Het volgende jaar knalde en bliksemde het aan het Spaarne. De ongemeen groote elektriseermachine gold als de grootste in Europa en is nog steeds te bewonderen in het Teylers.

In 1968 ging een groepje geïnspireerde technici van de TU Eindhoven aan de slag om een kopie te bouwen. De Eindhovenaren

Ook Nijmegen treedt toe

De Stichting Academisch Erfgoed kan met trots melden dat sinds het begin dit jaar een tiende universiteit lid is geworden: de Radboud Universiteit Nijmegen (RU). Daarmee komt het SAE-netwerk dicht bij landelijke dekking. De RU herbergt onder meer het Katholiek Documentatiecentrum (KDC). Dit bewaart, ordent en ontsluit allerlei materiaal dat afkomstig is van katholieke personen en instellingen in Nederland. Het UMC Radboud beschikt over een uitgebreid Museum voor Anatomie en Pathologie. Ook de UB Nijmegen organiseert door het jaar heen grote en kleine tentoonstellingen, op diverse locaties. De nadruk ligt op het presenteren van delen van de eigen collectie. We heten de RU van harte welkom.

Esther Boeles,
coördinator SAE

Bezem door het depot (3)

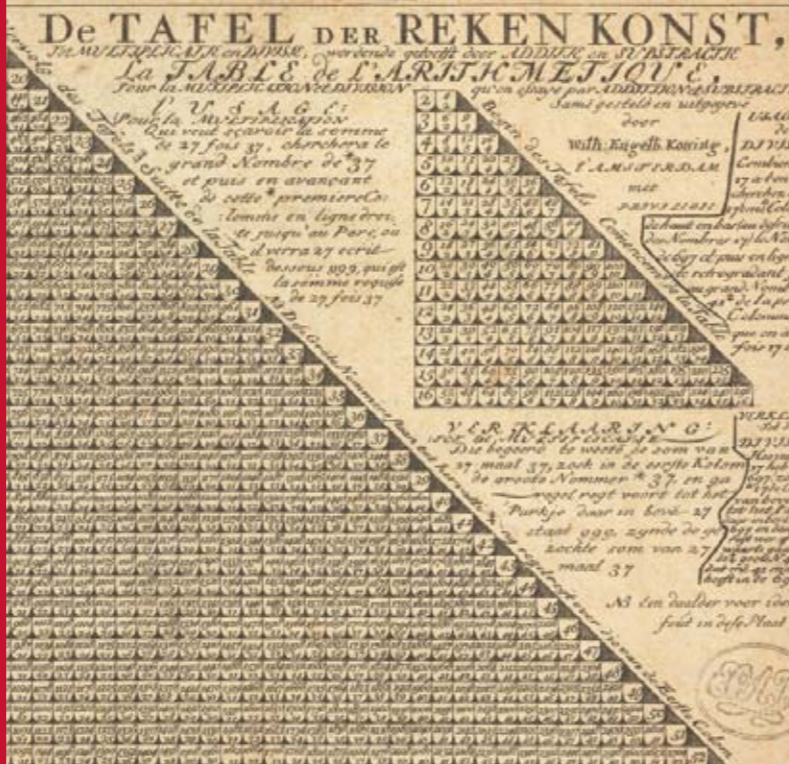
In de afgelopen twee nieuwsbrieven raasde er een heus dispuut binnen deze column. Professor Mijnhardt noemde de noodzaak de depots minder vol te stoppen, waarop Reina de Raat en Rolf ter Sluis opriepen de 'pracht en betekenis' van het academisch erfgoed juist te koesteren en te waarderen. Nog één keer een reactie van professor Mijnhardt.

De onstuimige groei van de hoeveelheid erfgoed blijft vragen oproepen en ik dank daarom Reina de Raat en Rolf ter Sluis die met hun reactie het debat gaande houden. Het onderscheid dat ze maken tussen geschiedenis en erfgoed is echter weinig behulpzaam en al helemaal niet wanneer ze vervolgens de geschiedbeoefening reduceren tot producent van kille abstracties waarvoor nog maar weinig belangstelling bestaat en erfgoed als ze het wondermiddel aanprijzen dat via de warme ervaring het publiek direct toegang tot het verleden verschaft.

De geschiedbeoefening heeft de laatste eeuw juist door de verruiming van het cultuurbegrip en de draai naar de geschiedenis van het dagelijks leven een geheel nieuw publiekssegment aangeboord. De verbreding van het erfgoedbegrip hangt met deze ontwikkeling nauw samen. We appreciëren daarom niet alleen het rijk versierde zilveren bad van de aristocraat, maar vinden nu ook het zinken teiltje waarin generaties gewone mensen hun wekelijkse wasbeurt ontvingen interessant.

En hier zit nu precies het probleem dat ik in mijn column aan de orde stelde. Zolang het om zeldzame en hoogwaardige overblijfselen ging, was het aantal objecten per definitie beheersbaar maar verdween tegelijkertijd toch al veel in het depot. Bij het hedendaagse verruimde erfgoedbegrip is het einde zoek. Voor de geschiedschrijving geldt mutatis mutandis hetzelfde. Wanneer ieders levensverhaal de moeite van het reconstrueren waard is, wordt het verleden een mer à boire. Het staat natuurlijk iedereen vrij op eigen kosten en in eigen tijd verzamelingen op te zetten of geschiedenissen te schrijven. Kernvraag echter is hoeveel geschiedverhalen er uit publieke middelen moeten worden gefinancierd en hoeveel wasteiltjes er op kosten van de gemeenschap moeten worden bewaard, wil een samenleving aanspraak kunnen blijven maken op de titel beschaafd. Dat is een buitengewoon ingewikkeld vraagstuk en het wordt tijd dat hier eens serieus over wordt gedebatteerd

*Prof.dr. Wijnand Mijnhardt,
Universiteit Utrecht, Departement Geschiedenis en Kunstgeschiedenis
Faculteit Geesteswetenschappen, Universiteit Utrecht*

De tafel der reken konst, door Wilhelms Engelbertus Koning, Amsterdam ca. 1720. Gravure op eenzijdig bedrukt blad.

'Een onvermoeide arbeid komt alles te boven'

Op 20 november 2012 werd een nieuwe bruikleenovereenkomst getekend door professor André Ran, voorzitter van het Koninklijk Wiskundig Genootschap, en Nol Verhagen, directeur van de Universiteitsbibliotheek van Amsterdam. Zo veranderde een boekerij van een vereniging van liefhebbers in een academische collectie die vandaag de dag onder de best mogelijke omstandigheden bewaard wordt en ter beschikking staat van zowel liefhebbers als serieuze onderzoekers bij de Bijzondere Collecties van de UvA.

Het Wiskundig Genootschap werd in 1778 opgericht door een aantal liefhebbers van de 'moeder aller wetenschappen' onder het motto 'Een onvermoeide arbeid komt alles te boven'. Sindsdien is het genootschap uitgegroeid tot een bloeiende vakvereniging van Nederlandse wiskundigen, vanaf 2003 voorzien van het predikaat 'Koninklijk'. Onder de leden van deze oudste nationale wiskundevereniging ter wereld vinden we beroemde namen zoals die van L.E.J. Brouwer, D.J. Korteweg en D. Bierens de Haan.

De Boekerij van het KWG, gevuld met aankopen, geschenken, legaten van leden en in later eeuwen vooral met door ruil verkregen publicaties, zwierf sinds het begin van haar bestaan wel acht keer van het huis van de ene bibliothecaris naar de volgende. Sinds 1880 wordt de Boekerij beheerd door de bibliotheek van de Universiteit van Amsterdam.

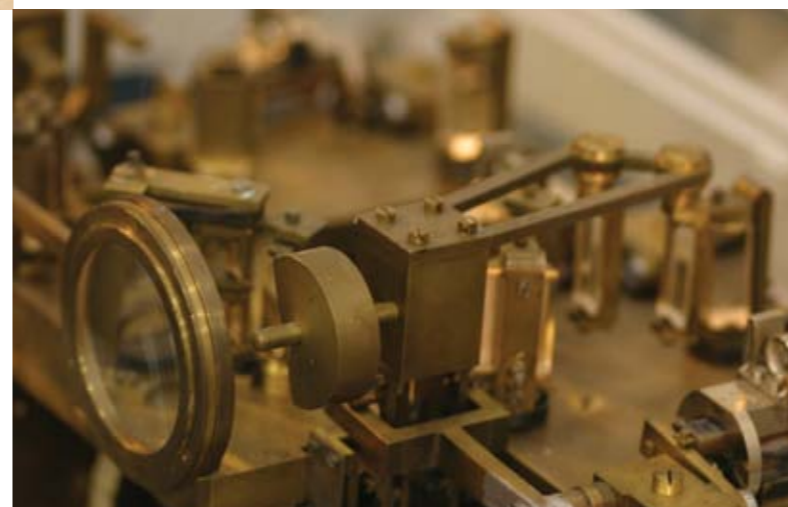
Van het boekenbezit van het KWG, ca. 4300 gedrukte publicaties, werd voor het laatst in 1907 een catalogus gedrukt. Hierin werden ook de mathematische boeken beschreven die in eigendom zijn van de UB. Behalve gedrukte werken bevat de collectie ook 65 handschriften. Wie geïnteresseerd is in de geschiedenis van de wiskunde in Nederland kan hier veel van zijn gading vinden. Er zitten bijvoorbeeld complete, onuitgegeven tractaten bij, zoals in een bundel met de aansprekende titel *Den hutspot der geometrya van de Leidse landmeter Jan Pietersz Dou; of Wiskonstighe grondt regelen der navigatie*, door Claes Hendricksz Gietermaker, die in dienst van de VOC examinerator van stuurlieden was.

*Astrid Balsem,
collectiespecialist Universiteitsbibliotheek UvA, Sector Bijzondere Collecties*

Werk Vening Meinesz weer onder de loep

De TU Delft wil het materiële en immateriële erfgoed in kaart brengen, dat is overgebleven van een aantal wetenschappelijke reizen met onderzeeboten uit de jaren '30 van de twintigste eeuw. Deze reizen trokken zoveel aandacht van het publiek, dat van de reis met de KXVIII van de Koninklijke Marine zelfs een Polygoonfilm is gemaakt.

Deze heldentochten werden ondernomen om de grootte van de zwaartekracht op de oceanen te meten. Waarschijnlijk was het niet zozeer het vraagstuk rond de zwaartekracht dat de publieke

Foto's: TU Delft

belangstelling trok, maar meer de trots op onze vaderlandse onderzeevaarttechnologie, en het feit dat onze nationale driekleur onder grote internationale aandacht over de oceanen voer, nou ja... er onderdoor dan.

Felix Andries Vening Meinesz was een boomlange gentleman-wetenschapper die zich boog over het vraagstuk rond de structuur van de aardkorst. Hij was dermate lang dat hij nauwelijks in de onderzeeboot paste, maar dat was voor deze echte wetenschapper natuurlijk een onbeduidend detail.

Voor het meten van de grootte van de zwaartekracht ontwierp hij een bijzonder slingertoestel. Het gebruik van een slinger op een schommelend schip aan het oppervlak van een oceaan, is geen goed idee, dus hij moest op zoek naar rustiger vaarwateren en dook daarom onder water.

De plannen van de TU Delft

De koers van de onderzeeboten (we beginnen met de KXVIII) zetten we uit op Google Earth, terwijl we de meetresultaten van Vening Meinesz uit de oorspronkelijke publicaties hebben opgediept. Op de plaatsen waar Vening Meinesz metingen heeft verricht, tonen we die resultaten. Op andere plaatsen voeren we anekdotes is, en weer ergens anders gaan we in op de meet-apparatuur, of de benodigde voorbereidingen voor de reis. Dit geeft een leuke en leerzame Web-applicatie, gekoppeld aan Wikipedia, en verdeeld over meerdere lagen van diepgang. Maar er is meer.

Binnen het federatieve verband tussen de drie Technische Universiteiten (Delft, Eindhoven en Twente) is een zogenaamd 3TU Datacentrum ingericht. Dit centrum acquireert technische research data, en slaat dat duurzaam op met de bedoeling om de data beschikbaar te stellen voor andersoortig onderzoek. De data van Vening Meinesz willen we hier nu ook in opnemen, waarbij ons eigen project al een eerste hergebruik van deze data oplevert. Samen met studenten van Civiele Techniek analyseren we deze oude data, vergelijken we die met de hedendaagse gegevens, en proberen we conclusies te trekken over de nauwkeurigheid van het werk van Vening Meinesz. Misschien is er ook wel uit af te leiden of er in de voorbije bijna-eeuw bewegingen op de aardbodem hebben plaatsgevonden, of zien we bijzondere anomalieën. Het wordt een spannend avontuur!

*Han Heijmans,
TU Delft Library*

Personalia

Chantal Keijsper directeur van Het Utrechts Archief

Per 15 maart wordt Chantal Keijsper directeur van Het Utrechts Archief. Zij is op 1 maart 2007 begonnen als sectorhoofd Bijzondere Collecties bij de Universitaire Bibliotheken Leiden. Vanaf 2007 tot heden heeft zij ook in de SAE geparticipeerd. Mede door haar inzet is het academisch erfgoed meer zichtbaar geworden. De SAE dankt haar voor de goede samenwerking en wenst haar veel succes in haar nieuwe functie.

Paul Voogt nieuw hoofd Publiek & Presentatie Universiteitsmuseum Utrecht

Paul Voogt (1959) trad per 1 februari 2013 aan als hoofd Publiek & Presentatie bij het Universiteitsmuseum Utrecht. In deze functie is hij verantwoordelijk voor het presentatie- en educatiebeleid en voor de ontwikkeling van de publiekstrategie. Paul Voogt is afkomstig van Naturalis in Leiden waar hij sinds 2009 Adjunct Directeur is en eindverantwoordelijk voor de Sector Publiek.

Maquette van een decor, collectie TIN/Bijzondere Collecties UvA

Collecties TiN en Muziek Centrum Nederland naar UvA

“Gered uit de container” was het thema van de vorige SAE Nieuwsbrief. Boven dit stukje zou kunnen staan: “Gered uit het Cultuurbeleid”. U zult begrijpen wat ik bedoel: het cultuurbeleid heeft een einde gemaakt aan het Theater Instituut Nederland (TiN) en het Muziek Centrum Nederland (MCN) en in beide gevallen is de Universiteitsbibliotheek van de UvA opgetreden als Redder-in-de-Nood, door zich over de verweerde collecties te ontfemen. Dat is geen kattenpis, om het maar eens onparlementair uit te drukken. De collectie van het MCN bestaat uit 4 hoofdmoten: de archieven van Gaudeamus en Donemus, het Jazzarchief en het Poparchief, samen toch zo’n 2000 m1. De collecties van TiN zijn nog veel groter: meer dan 10000 m1 – voor zover die collecties zich althans in m1 laten vangen. Ik leg met opzet de nadruk op zoiets banaals als de omvang, omdat de UB momenteel vooral bezig is met de fysieke en administratieve veiligstelling van de collecties die haar in de schoot zijn gevallen. Het gaat immers niet alleen om het beëindigen van activiteiten en het ontmantelen van organisaties, maar ook om het afstoten van panden. De collecties moeten dus deels worden geherhuisvest en de rond de collecties opgebouwde documentatie in de vorm van catalogi en inventarissen moet zo goed en zo kwaad als het gaat worden overgenomen. Gelukkig komen in beide gevallen een of enkele medewerkers met de collecties mee, zodat niet alle kennis verloren gaat.

Afbraak

Hoewel de collecties van beide instituten heel goed passen bij de al in de UB aanwezige collecties op het gebied van de podiumkunsten (de UB nam al eerder ook de collecties van Toonkunst over) staat de UB toch niet te juichen bij deze zeer substantiële uitbreiding van haar bezit, hoe belangrijk en kostbaar dat ook moge zijn. Aan de ene kant is de overkomst van de collecties toch het gevolg van de afbraak van een stukje culturele infrastructuur. Aan de andere kant betekent het ook een zware belasting van een organisatie die toch al niet om werk verlegen zit. Want de verhuizing zelf is één ding – de integratie van deze collecties in het geheel van het UvA Erfgoed is nog iets heel anders. Daar zijn we kortom nog wel even zoet mee...

Nol Verhagen,
directeur Universiteitsbibliotheek UvA / lid DB SAE

Tellurium van Blaeu

Universitaire erfenis binnen het Scheepvaartmuseum

Het Scheepvaartmuseum in Amsterdam heeft als hoofdtaak het tonen van de maritieme cultuur en de maritieme geschiedenis van Nederland. Dat gebeurt in de vorm van exposities, evenementen en educatieve programma’s. Hoewel de hoofdtaak niet-academisch is, onderhoudt het museum al vele jaren nauwe relaties met academische instellingen in binnen- en buitenland.

Sinds de oprichting in 1916 heeft het museum zich opgeworpen als het nationale scheepvaartmuseum van Nederland en heeft daarvoor een collectie van grote breedte en diepgang opgebouwd. Op veel terreinen bezit het museum nu een van de belangrijkste verzamelingen ter wereld. Dit geldt zeker voor zaken als cartografie (incl. globes), navigatie en historische technische tekeningen. Andere belangrijke verzamelingen zijn de fotocollectie, de schilderijen, prenten en tekeningen, en de maritieme kunstnijverheid. Het Scheepvaartmuseum verzamelt zeker niet alleen objecten om deze te kunnen presenteren, maar in belangrijke mate ook om het maritieme erfgoed voor onderzoek te bewaren. Dit geldt ook voor de omvangrijke, en nog steeds groeiende historische bibliotheek. Sinds de oprichting heeft het museum zich tot doel gesteld zoveel mogelijk historische boeken en handschriften te verzamelen die voor het onderzoek en het beeld van

de maritieme geschiedenis en Europese expansie nuttig zouden kunnen zijn. De collectie bestaat nu uit 67.000 titels. Met name onze collecties atlanten, reis- en landbeschrijvingen, navigatie en historische scheepsbouw behoren tot de internationale top.

De aanwezige collectie en de specifieke kennis bij de staf maakte het voor particulieren en instellingen aantrekkelijk hun historische verzameling aan te bieden, en dat geldt ook voor academische collecties. De bibliotheek van eerste Nederlandse hoogleraar zee-geschiedenis, prof. J.C.M. Warnsinck (1882-1943) is in de museumbibliotheek opgenomen. Bij deze collectie horen ook dossiers met materiaal en aantekeningen voor colleges. Warnsinck was de wegbereider voor de universitaire erkenning van maritieme geschiedenis als subdiscipline van de algemene geschiedenis.

Via de Universiteit van Amsterdam is een aantal bijzondere stukken in het museum aanwezig, waarvan een aantal die daarvoor weer afkomstig zijn van het achttiende-eeuwse Genootschap Felix

Meritis. Dit zijn o.a. het schitterende planetarium aangedreven door een slingeruurwerk van Jan van den Dam uit 1754. Het werd in 1973 overgedragen door het Sterrenkundig Instituut van de Universiteit van Amsterdam. Ook verschillende aard- en hemelglobes, kleinere planetaria en zeer vroege nautische instrumenten zoals graadstokken, octanten en sextanten zijn uit Felix Meritis afkomstig. Hieronder bevindt zich de op één na oudste gedateerde octant, uit 1744 ter wereld. Aan de UvA hebben we tot slot ook een zeer zeldzaam tellurium te danken (om de beweging van de zon rond de aarde te tonen) ontworpen in 1634 door Willem Jansz Blaeu.

Een andere bijzondere verzameling is afkomstig van de Technische Universiteiten Delft en Wageningen. Het Scheepvaartmuseum bezit een aantal sleeptankmodellen en aanverwante stukken, waaronder van de ‘Nedlloyd Dejima’ uit 1972 (een van de eerste snelvarende containerschepen), het passagiersschip ‘Oranje’ uit 1938 en sleeptankmodel van de (replica) van het VOC-schip Amsterdam uit de achttiende eeuw. Proeven met dit laatste model hebben interessante resultaten opgeleverd over vaareigenschappen van zeilschepen uit deze tijd.

De laatste jaren zijn de banden tussen de academische wereld en Het Scheepvaartmuseum nog verder versterkt. Dit is gebeurd onder andere door het instellen van fellowships voor onderzoek naar de collectie. Sinds 2007 zijn twaalf onderzoekersfellowships in het museum werkzaam geweest, op een enkeling na afkomstig uit de academische wereld. Ook door de museale staf wordt wetenschappelijk onderzoek gedaan. In de afgelopen jaren zijn twee conservatoren gepromoveerd op maritiem-historisch onderzoek, en op dit moment zijn nog drie stafleden bezig met promotieonderzoek. Om de ambities op academisch gebied verder vorm te geven heeft het Scheepvaartmuseum een bijzondere leerstoel aan de Vrije Universiteit ingesteld. Sinds 1 januari 2013 bekleedt één van de conservatoren, dr. Joost Schokkenbroek, namens Het Scheepvaartmuseum, de nieuwe leerstoel Maritieme Geschiedenis en Maritiem Erfgoed.

Diederick Wildeman,
conservator Zeevaartkunde & Bibliotheek Collecties
Scheepvaartmuseum

SAE-symposium en Dijksterhuislezing 2013

Op 19 april organiseert de SAE in samenwerking met de VU een middagsymposium. De collecties terug in onderzoek: is dat wens of werkelijkheid? Zijn onderzoeken zoals naar de data van Vening Meinesz (zie p.3) een incident? Of lenen de collecties zich op grotere schaal voor nieuw wetenschappelijk onderzoek? De Dijksterhuislezing van 2013 is voor rekening van professor dr. Piek Vossen, als hoogleraar Computationale Lexicologie verbonden aan de VU. Andere sprekers zijn: Jan Rouwendal (VU), Fenneke Sysling (VU), Douwe Zeldenrust (Meertens Instituut), Rolf ter Sluis (Universiteitsmuseum Groningen) en Paul Bijl (UvA), onder begeleiding van Wim Berkelaar (VU).

Hou voor meer informatie www.academischerfgoed.nl in de gaten.

Staphorst (1979), Foto: Ton van der Wal / coll. RCE

De sprekende kaart nu ook geschreven

Het Meertens Instituut bezit ruim duizend uur, oftewel zes weken non-stop luisteren, aan geluidsopnames van gesprekken tussen dialectsprekers uit alle delen van Nederland. Bij de opnames gaat het om gesprekken tussen twee of meer mensen, zonder inmenging van de onderzoeker. Het Instituut is vlak na 1950 begonnen met het verzamelen van deze data. In de jaren tachtig is het verzamelen afgesloten toen de opnames voldoende gespreid waren over Nederland. Sinds 2009 zijn de dialecten te vinden op de website van het Meertens Instituut als ‘sprekende kaart’ (www.meertens.knaw.nl/soundbites).

Het Meertens Instituut heeft ook de typoscripten van de geluidsopnamen in de collectie. Deze zijn echter nog niet beschikbaar via het internet. In totaal gaat het om meer dan 11.000 scans. Dankzij een subsidie van de Koninklijke Akademie van Wetenschappen zal deze bron beschikbaar gesteld worden voor het grote publiek en de wetenschap. De scans van de typoscripten zullen gekoppeld worden aan de geluidsfragmenten van de sprekende kaart. Tevens zullen de scans opgenomen worden in de Europese Common Language and Resources Infrastructure (www.clarin.eu).

Het wetenschappelijk onderzoek naar Nederlandse dialecten maakt op dit moment een bloeiperiode door. Zo kan men met de combinatie van geluid en typoscript bijvoorbeeld grootschalig fonetisch onderzoek uitvoeren naar variatie in klinkerkwaliteit en klinkerduur en statistisch onderzoek naar woordfrequentie in dialecten van het Nederlands. Daarnaast geeft de verzameling een uniek beeld van een Nederland dat niet meer bestaat. De gesprekken gaan over zware armoede, over het meer dan anderhalf uur lopen naar de plek van je werkverschaffing in de crisisjaren, over de oorlogstijd, lokale gebruiken etc. etc. Ten slotte zijn er ook buiten het traditionele dialectonderzoek of onderzoek naar volkscultuur nieuwe mogelijkheden. Zoals in de taal- en spraaktechnologie. Op 1 juli 2013 zal de ‘geschreven sprekende kaart’ worden opgeleverd.

Douwe Zeldenrust,
coördinator onderzoekscollecties, Meertens Instituut (KNAW)

Allard Pierson Museum lid van meSch (EU) project

Op 1 februari 2013 startte het vier jaar durende project meSch, dat erfgoedprofessionals in staat wil stellen om op laagdrempelige manier fysieke interactie met digitale objecten te realiseren. Opkomende (sensor)technologieën zoals Internet of things, smart objects en adaptive verhaallijnen worden daarbij aangereikt als nieuwe manieren om cross-mediale content te ontsluiten. In het kader van dit project zijn bij het Allard Pierson Museum (UvA) twee promovendi aangesteld: Merel van der Vaart en Diana Sorensen. Zij zullen zich respectievelijk bezig gaan houden met evaluatie van deze nieuwe technologieën in de museumpraktijk en de cross mediale content ontsluiting van digitaal erfgoed.

Het probleem

Interactie met digitaal erfgoed op locatie of in een erfgoedinstelling verloopt op dit moment vooral via beeldschermen: tablets, mobiele telefoons of touch screens. Het nadeel daarvan is dat deze interactie maar op één persoon tegelijk gericht is. Met andere woorden: als je met een groepje naar het museum gaat, kijkt iedereen naar zijn of haar eigen scherm. Niet echt gezellig en door de beperkte mogelijkheden en het ontbreken van fysieke sensatie ook een stuk minder indrukwekkend dan de omgang met tastbare objecten. Maar ook de omgang met digitaal erfgoed op zich is vaak beperkt tot de eigen collectie, terwijl er online al zoveel meer beschikbaar is wat de context van de eigen collectie zou kunnen verrijken.

De oplossing

meSch wil hier verandering in brengen door niet alleen smart objects in tentoonstellingen toegankelijk te maken, maar ook de grenzen van het hergebruik van digitaal erfgoed te verleggen. Smart objects zijn objecten (zoals bijvoorbeeld 3D geprinte replica's van originele artefacten) die van verschillende omgevingsbewuste en omgevings beïnvloedende sensoren zijn voorzien. Soortgelijke sensoren vind je ook in smartphones; bijvoorbeeld wanneer de inhoud op het scherm zich aanpast aan de manier waarop je de telefoon vasthoudt: rechtop of liggend. In het geval van MeSch zullen de smart objects ook een elektronische kern bevatten die met digitale content geprogrammeerd kan worden. Zie: <http://mesch-project.eu/>

Wim Hupperetz,
directeur Allard Pierson Museum

Bewonder de wereld van Blaeu digitaal

De atlanten en kaarten, die in de 17de eeuw zijn gedrukt in het Amsterdamse bedrijf van de familie Blaeu, zijn wereldberoemd. Niet voor niets is Blaeus wereldatlas, de Atlas maior, opgenomen in de geschiedenis van Nederland, De Universiteitsbibliotheek Utrecht (UBU) bezit twee fraaie Nederlandstalige edities van de Atlas maior. Mede dankzij een royale subsidie van het K.F. Hein Fonds, heeft de UBU in 2012 één van deze exemplaren met het bijbehorende Tooneel der steden laten restaureren en digitaliseren.

Vanaf 1638 stond Joan Blaeu (ca. 1597/98-1673) aan het roer van het bedrijf. Hij wist het familiebedrijf tot nog grotere bloei te brengen. Voortbouwend op de nalatenschap van zijn vader probeerde Joan een ware kosmograpie, een totale beschrijving van de toenmalig bekende hemel, aarde en zeeën te publiceren. Dit doel bleek uiteindelijk te hoog gegrepen, maar leidde wel tot de uitgave van onder meer de befaamde Atlas maior. Deze meerdelige wereldatlas verscheen vanaf 1662 in verschillende edities en talen. In 2012 was het dus precies 350 jaar geleden dat Joan Blaeu de imposante Atlas maior publiceerde. In bijna 600 kaarten en enkele duizenden pagina's beschrijvingen bracht hij de wereld in kaart. Een negendelige atlas in de Nederlandse editie was met circa 400 gulden voor een ongebonden en niet-ingekleurde versie het meest kostbare boek van de 17de eeuw. Samen met het Tooneel der steden, de tweedelige atlas met steden in de Noordelijke en Zuidelijke Nederlanden van een decennium eerder, wordt Blaeus mammoetwerk tot het hoogtepunt in de Nederlandse atlasproductie gerekend.

Een integrale digitale uitgave was tot op heden echter nog niet beschikbaar. Met de digitalisering van de Atlas maior en het Tooneel der steden staat het 17de-eeuwse geografische wereldbeeld voortaan 24 uur per dag en zeven dagen per week voor iedereen ter beschikking, waar dan ook ter wereld!

Marco van Egmond,
conservator kaarten, atlanten en gedrukte werken UB Utrecht
Atlas maior: <http://bc.library.uu.nl/nl/node/665>
Tooneel der steden: <http://bc.library.uu.nl/nl/node/663>

Jasper Faas,
projectmanager Innovatieve Projecten KB

Agenda

UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM

Bijzondere Collecties

Oude Turfmarkt 129, Amsterdam

www.bijzonderecollecties.uva.nl

1001 Vrouwen uit de Nederlandse geschiedenis

t/m 20 mei 2013

De verhalen van bijzondere, beroemde, beruchte maar ook onbekend gebleven vrouwen komen weer tot leven in de tentoonstelling 1001 Vrouwen uit de Nederlandse geschiedenis. Uitgangspunt is het gelijknamige boek van historica Els Kloek. De tentoonstelling laat de levensverhalen zien van historische vrouwen in al hun verscheidenheid. Het Huygens Instituut voor Nederlandse Geschiedenis werkt in dit project samen met de Bijzondere Collecties van de UvA en Atria, kennisinstituut voor emancipatie en vrouwen-geschiedenis (www.atria-kennisinstituut.nl). Het project is gefinancierd door middel van crowdfunding met een streefbedrag van € 85.000. Het boek en de tentoonstelling zijn ontworpen door Irma Boom.

ALLARD PIERSON MUSEUM

Oude Turfmarkt 127, Amsterdam

www.allardpiersonmuseum.nl

Troje. Stad, Homerus en Turkije

t/m 5 mei 2013

Van wie is Troje? Van Homerus, die in zijn wereldberoemde epos de Ilias de laatste episode van de tienjarige oorlog om Troje beschrijft? Troje is van de beroemde archeoloog Heinrich Schliemann en zijn opvolgers die een stad met 5000 jaar aan geschiedenis laten zien. Troje is ook van Alexander de Grote, de Romeinse keizer Augustus, sultan Mehmet II en Atatürk, de grondlegger van het moderne Turkije. Het is van ons allemaal. Troje is magie, mythe, fascinatie en discussie. Geen andere stad spreekt zo tot de verbeelding. Laat u op verrassende wijze onderdompelen in de Trojaanse wereld aan de hand van ruim 300 bruiklenen uit binnen- en buitenland. Niet eerder waren in Nederland zoveel archeologische en cultuurhistorische topstukken uit en over Troje in een tentoonstelling te zien.

WEEK VAN DE KLASSIEKEN 2013

7 t/m 15 maart 2013

De zesde Week van de Klassieken staat geheel in het teken van theater in de Oudheid. Kom alles te weten over het spel, de acteurs en de gebouwen door de verschillende activiteiten te volgen in een van de deelnemende instellingen. Lezingen, DIY-theatertour en kinderworkshops, staan in het Allard Pierson Museum op het programma.

De Week wordt georganiseerd door Tresoar en het Rijksmuseum van Oudheden in samenwerking met het Allard Pierson Museum en het Nederlands Klassiek Verbond. Het volledige programma, ook van het Allard Pierson Museum, staat op www.weekvandeKlassieken.nl

MuseumJeugdUniversiteit

7 t/m 15 maart 2013

Vanaf maart 2013 zal er weer een nieuwe serie kinderlezingen in het kader van de MuseumJeugdUniversiteit plaatsvinden in het Allard Pierson Museum. Speciaal voor kinderen tussen 8 en 12 jaar is er een collegekaart te koop die toegang geeft tot 4 lezingen over meest uiteenlopende onderwerpen van de Oudheid. Kinderen kunnen hier aan de hand van de collectie van het Allard Pierson Museum dingen te weten komen over de oudheid die ze op school niet leren. De colleges in het Allard Pierson Museum vinden plaats op de tweede zondag vanaf maart (m.u.v. de maand mei) van 14.00 – 15.00 uur.

Anmelden via www.museumjeugduniversiteit.nl

RIJKSUNIVERSITEIT GRONINGEN

Universiteitsmuseum

Oude Kijk in 't Jatstraat 7a, Groningen

www.rug.nl/museum

Gestrand!

t/m 28 april 2013

Tentoonstelling rondom het vinviskelet. In de tentoonstelling wordt aandacht besteed aan het economische gebruik van walvissen, daarnaast is er ruimte voor het onderzoek dat het Arctisch Centrum in het verleden verrichtte ten aanzien van de walvisvaart. Ook nieuw nog te verrichten onderzoek komt aan bod. De geschiedenis van een walvis die strandde in Zeeland, vlot getrokken werd als onderwijsobject in Groningen en opnieuw strandde als museaal object. Informatie wordt gegeven over op te starten onderzoek naar migratie tussen walviskuddes en over de economische exploitatie van arctische gebieden en het fenomeen strandingen van walvissen. De tentoonstelling gaat vergezeld van een bijzondere foto-expositie over de bevolking van Groenland, Roots2share.

UNIVERSITEIT LEIDEN

Universiteitsbibliotheek

Witte Singel 27, Leiden

www.bibliotheek.leidenuniv.nl

Koningsmoord!

De executie van Karel I als zeventiende-eeuwse mediahype

tot 14 mei 2013

Het verhaal van een 17e eeuwse mediahype rond één van de schokkendste gebeurtenissen van de Gouden Eeuw: de ter dood veroordeling van de Engelse Koning Karel I in 1649. Behalve uiterst zeldzame pamfletten ziet u verrassende hedendaagse reacties op de gebeurtenis door politieke tekenaars en commentatoren.

Portret Karel I

EDBO+

De dertien Nederlandse universiteitsbibliotheken en de Koninklijke Bibliotheek (KB) slaan in UKB-verband de handen ineen bij de ontwikkeling van een collectie overstijgende publiekstoegang voor gedigitaliseerd drukwerk. Het project borduurt voort op het door de universiteitsbibliotheken van Leiden en Amsterdam en de KB gerealiseerde Early Dutch Books Online (EDBO). De gegevensinfrastructuur van de KB zal in dit project geschikt gemaakt worden voor aansluiten van gedigitaliseerde tekstcollecties van andere wetenschappelijke bibliotheken. Ook wordt een workflow en samenwerkingskader ontwikkeld voor het toevoegen van nieuwe collecties

in vervolgprijzen. Om het project te financieren, is vanuit het samenwerkingsverband van de KB en universiteitsbibliotheken (UKB) een projectaanvraag ingediend bij de Stichting PICA. Projectleiding is belegd bij de KB. Over de uitvoering legt de KB verantwoording af aan een stuurgroep bestaande uit de directeuren van de universiteitsbibliotheken van Leiden, de UvA, Utrecht en Groningen, het Meertens Instituut en de Koninklijke Bibliotheek (KB). De oplevering van de publiekstoegang wordt verwacht in het najaar.

Jasper Faas,
projectmanager Innovatieve Projecten KB

WERELDSCHATTEN! Van Cicero tot Erwin Olaf. Ontdek de Bijzondere Collecties van de Universiteit Leiden

9 maart tot 30 juni 2013 in Museum De Lakenhal www.lakenhal.nl

Voor het eerst wordt in een aparte tentoonstelling in Museum De Lakenhal een staalkaart van hoogtepunten getoond uit de schatkamer van de Universitaire Bibliotheken Leiden, ter ere van het 425-jarig jubileum. Te zien zijn handschriften, bijzondere gedrukte werken, kaarten, atlanten, prenten, tekeningen en foto's uit zowel de Westerse wereld als uit het Midden-Oosten en Azië, daterend van de middeleeuwen tot heden.

RADBOUD UNIVERSITEIT NIJMEGEN

Universiteitsbibliotheek

Erasmuslaan 36, Nijmegen

<http://www.ru.nl/ubn/>

Tulpomanie (1634-1637)

tot eind maart 2013

Een Amsterdams grachtenpand voor een enkele tulpenbol. In de 17e eeuw beleefde Nederland zijn eerste kredietcrisis van grote omvang. Een kleine selectie uit boeken over de toenmalige 'bollenrazernij' en de huidige financiële malaise. In de vitrines begane grond.

UNIVERSITEIT UTRECHT

Universiteitsmuseum

Lange Nieuwstraat 106, Utrecht

www.museum.uu.nl

Peace of cake? Vrede: geen kant en klaar recept

2 maart 2013 t/m 2 maart 2014

Waar mensen samenleven zijn conflicten. Soms loopt het zo uit de hand dat die leiden tot een gewapende strijd. Dat was bijvoorbeeld zo in Oeganda, Joegoslavië en Zuid-Afrika. De weg terug naar vrede is dan niet gemakkelijk. In het Universiteitsmuseum Utrecht neem je een kijkje in de keuken van de wetenschap achter vrede. Je ontdekt in een interactief spel dat je bij het sluiten van vrede voor lastige keuzes staat.

Beestenbende app live.

Gamen met een vliegende eekhoorn in het Universiteitsmuseum Utrecht

Heden

Sinds zaterdag 12 oktober 2012 kunnen bezoekers de nieuwe museumgame Beestenbende doen in het Universiteitsmuseum Utrecht. Beestenbende is de eerste museum-app waarbij bezoekers spelen met de museumcollectie ter plekke. Door het spelen van Beestenbende maken gezinnen kennis met de bijzondere dierencollectie in het Rariteitenkabinet. De game is ontwikkeld door gamestudio Hubhub en werd mogelijk gemaakt door Taskforce Innovatie Regio Utrecht.

SONNENBORGH MUSEUM & STERRENWACHT

Zonnenburg 2, Utrecht

www.sonnenborgh.nl

Ruimtebeelden II

T/m 31 augustus 2013

Op originele close-ups vastgelegd door NASA en ESA zie je de ruige landschappen van Venus en Mars, de vulkanen op de Jupitermaan Io en de fascinerende ringen van Saturnus. Ruimtevaartuigen leggen miljarden kilometers af om foto's te maken van ons planetenstelsel. Op originele beelden vastgelegd door NASA en ESA zijn de ruige landschappen van Venus en Mars,

de vulkanen op de Jupitermaan Io en de ringen van Saturnus te zien. Een gigantische afbeelding van de aarde bij nacht nodigt uit op zoek te gaan naar de lichtstad Parijs of de Trans-Siberische spoorlijn. Op het scherpste kleurenmozaïek dat ooit van de planeet Mercurius is gemaakt kunnen kraters en vulkaanstromen tot in detail worden bewonderd.

VRIJE UNIVERSITEIT AMSTERDAM

Universiteitsbibliotheek

De Boelelaan 1105, Amsterdam

www.ubvuu.vu.nl/bijzonderecollecties

Crossing the Borders

vanaf 22 februari 2013

Webexpositie over de uitwisseling van protestants gedachtegoed tussen Hongarije en Nederland sinds de 17e eeuw. Al vanaf de 17e eeuw trokken vele protestantse Hongaren naar de Nederlanden om hier met name theologie te studeren. Fraaie afbeeldingen, met verhelderende bijschriften, vertellen het verhaal van (religieuze) ideeën die de landsgrenzen overstegen en mensen hier en ginds inspireerden. Deze webexpositie kwam tot stand dankzij de samenwerking tussen de Hongaarse Nationale Széchényi Bibliotheek te Budapest en de UB VU.

WAGENINGEN UR

Universiteitsbibliotheek (gebouw 102)

Droevendaalsesteeg 2, 6708 PB Wageningen

<http://library.wur.nl/speccol/>

100 Years Plant Breeding

t/m 18 mei 2013, maandag t/m vrijdag, 9.00 - 17.00 uur

Tentoonstelling van oude en bijzondere boeken en prenten over de geschiedenis van de plantenveredeling. Specifiek aan de hand van de veredeling van de aardappel wordt de historische ontwikkeling van dit vakgebied uitgewerkt en getoond.

Luchtfoto's Grebbelinie uit 1939 digitaal

digitaal

Ruim 500 luchtfoto's, schaal 1:10.000, van de Grebbelinie uit 1939 zijn gedigitaliseerd. Deze collectie is afkomstig van Speciale Collecties van Bibliotheek Wageningen UR. De foto's zijn beschikbaar en te bestellen via de website van DotkaData <http://www.dotkadata.com/>. De 150 dpi versies van deze foto's zijn gratis beschikbaar op <http://www.dotkadata.com/samples/> (zie rechts onderaan de map de Grebbelinie foto's: VluchtGREB 1939).

COLOFON

De Stichting Academisch Erfgoed is een samenwerkingsverband van de Universiteit van Amsterdam, Technische Universiteit Delft, Technische Universiteit Eindhoven, Rijksuniversiteit Groningen, Universiteit Leiden, Universiteit van Maastricht, Radboud Universiteit Nijmegen, Universiteit Utrecht, Vrije Universiteit Amsterdam en Wageningen UR.

De deadline van nummer 36 is 20 mei 2013. Nr 36 staat in het teken van "expedities"
Redactie: Esther Boeles & Monique Goemans
Redactieadres: Postbus 19185, 1000 GD Amsterdam
e-mail: sae@uva.nl
Grafisch ontwerp: Studio Joyo BV
ISSN 15696154
www.academischerfgoed.nl